

BALOGH Gergő

Egy klasszikus a helyére kerül

(Karinthy Frigyes összegyűjtött versei, s. a. r. Kőríz Imre, Magvető, 2017)

Karinthy Frigyes a modern magyar irodalom leginkább, egyben pedig legkevésbé olvasott szerzőinek egyike. Az olvasói népszerűség és az irodalomtörténeti elismertség csak néhány művének esetében találkozhat, méghozzá annak az igen csekély mennyiségű műnek az esetében, amelyet az irodalomtörténet-írás fontosnak értékel ma is. Ilyen az *Így írtok ti* (1912) és a *Tanár úr kérem* (1916). Vitathatatlan, hogy az irodalomtankönyvek, amelyek nemigen mutatnak túl ezeken a korai műveken, jól tükrözik a Karinthy-értés megszilárdult főbb irányvonalait. Karinthy életművével kapcsolatban nem arról van tehát szó, hogy az olvasók az életmű magas kritikai elismertsége ellenére valahogy csak nem akarnának jönni. Az olvasók teszik a dolguk: olvasnak. Karinthy Frigyes könyveit nagyon is olvassák, sőt műveinek megjelentetése azon kevés irodalmi vállalkozás közé tartozik, amelyek — már amennyire erre a kiadói kedv töretlenségéből és a kiadások változatosságából következtetni lehet — stabil anyagi hasznot hajtanak. Nem az olvasók, az irodalomtörténészek nem akarnak, a kritikai elismertség nem akar megérkezni.

A Karinthy-recepciót áttekintve arra a különös megállapításra juthatunk, hogy a szerző, noha neve gyakorlatilag intézmény, nem tartozik a magyar irodalom reprezentatív élvonalába. Több szempontból is inkább Rejtő Jenőhöz vagy Szabó Magdához áll közel. (Abban is hozzájuk hasonlít, hogy értése, akárcsak Rejtőé, csak a legutóbbi években kezdett el megváltozni, habár sokáig úgy tűnt, Szabó Magdáéhoz hasonlóan bizonytalan marad a státusza. Reméljük, ez utóbbi is megváltozhat, és az író művei lényegesen nagyobb figyelemben részesülnek majd az irodalomtörténet-írás részéről.) Karinthy helyzetének ellentmondásossága nemcsak arra a közhelyre vezethető vissza, hogy a magyar irodalomtörténet-írás hagyományosan nem tud és nem is igazán akar mihez kezdeni a humoros művekkel. Persze elmondható, hogy ritkák azok az irodalomtörténeti munkák, monográfiák, amelyek magas színvonalon, szempontgazdag módon és eredményesen közelítenek a humoros szerzőkként elkönyvelt írók életműveikhez. Örkény Istvánnak szerencséje volt Szirák

Péterrel,¹ Karinthynek kevésbé Fráter Zoltánnal.² Amilyen éleslátó volt Bónus Tibor a Karinthy-paródia kapcsán, annyira le is értékelt — annak szóba hozható érdemeitől eltekintve — a vizsgált életmű nagyobb részét.³ Tény: Karinthy az 1980-as években megkezdődő, az 1990-es és a 2000-es években kiteljesedő kánonátrendeződés egyik nagy vesztese lett. (Pedig, és ezt érdemes lenne egyszer komolyabban végiggondolni, Esterházy Péter prózanyelve elképzelhetetlen lenne Karinthy nélkül.) Ezért is számít kivételnek Szilágyi Zsófia fontos állásfoglalása, mely szerint a magyar irodalomtörténet-írásnak érdemes lenne odahagyni a humoros író képét, méghozzá annak érdekében, hogy Karinthy valódi irodalomtörténeti szerepe kijelölhetővé váljon.⁴ A Karinthy-életmű nem egyenlő a humorrallal.

Tekintetünk Karinthy versei felé fordítva — amelyeket még a professzionális olvasók közül is csak kevesen tartanak számon — arra lehetünk figyelmesek, hogy szerzőjük a 2000-es évek folyamán szó szerint kiszorult a klasszikusok, méghozzá az Osiris-klasszikusok közül. Az Osiris Kiadónak ez a magyar kánonátrendeződés eredményeit stabilizáló könyvsorozata kijelölte a magyar versirodalom élvonalának új arcképcsarnokát, amelynek Karinthy Frigyes, aki egyébként elsősorban költőként szerette meghatározni magát, nem volt része. Bonyolult kérdés, hogy a nemzeti irodalom értékeit összesítő reprezentatív könyvsorozatok általában mennyire reagálnak érzékenyen az irodalomtörténet-írás aktuális állapotára, a kánon szereplői és a kánonon kívül rekedtek viszonyára, továbbá mennyiben képesek saját kánonuk létesítésével valódi változásokat előidézni a nagy, nemzeti kánonban, annyi mindenestire kijelenthető, hogy ebben az esetben nem az Osiris szerkesztőinek esetleg kifogásolható ítéletén bukott el Karinthy költeményeinek számbavétele: ez az ítélet nem kifogásolható, hiszen meghozatala irodalomtörténeti szempontból egyenesen törvényszerűnek tűnhetett.

Az, hogy Karinthy Frigyes művei nem képezik az 1990-es és a 2000-es évek verskánon-szerkezetét reprezentáló Osiris-klasszikusok részét, senkit nem érhet váratlanul. Ahogy az sem, hogy senki nem protestált komolyan Karinthy költői becsületének helyreállításáért elégtételt követelve. A Magvető Kiadó 2016-ban elrajtolt új sorozata, amelyben a *Karinthy Frigyes összegyűjtött versei* megjelent, éppen azért bír nagy tétellel, mert ellentétben az Osiris-klasszikusokkal, nem az irodalomtörténeti kánon rögzült szabályai szerint játszik, hanem a Karinthy-életmű egy olyan újraértékelési kísérletével mozdul együtt, amelynek kezdete szorososan véve Beck András 2015-ös *Szakítópórába. Karinthy,*

¹ SZIRÁK Péter, *Örkény István*, Palatinus, Budapest, 2008.

² FRÁTER Zoltán, *A Karinthy életmű*, Fekete Sas, Budapest, 1998. FRÁTER Zoltán, *Karinthy, a városi gerilla*, Holnap, Budapest, 2013.

³ BÓNUS Tibor, *Paródia, technika és az irodalom médiuma = A magyar irodalom története II. 1800-tól 1919-ig*, szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály – VERES András, Gondolat, Budapest, 2007, 839–855.

⁴ *Nem az ő hibája – Szilágyi Zsófia Karinthyról*, litera.hu, 2015. február 4. = <http://www.litera.hu/hirek/nem-az-o-hibaja-szilagyizsolia-karinthyrol> (Utolsó hozzáférés: 2017. 07. 24.)

a *Nihil és akiknek nem kell* című könyvéhez,⁵ valamint e könyv már jóval korábban közölt fejezeteihez köthető. A Magvető Karinthy verseinek a klasszikusok sorában való közlésével bátrabb volt, mint az Osiris e versek nem közlésével, hiszen sorozata már kialakult, az irodalomtörténet-írásban döntő súlyra szert tett recepció bázis, az irodalmi érték autoritatív aranyfedezete nélkül vállalta fel Karinthy verseinek értékességét. E szerkesztői bátorságot csak üdvözölni lehet, hiszen még ha a költői életmű gerincét adó két kötet közül a *Nem mondhatom el senkinek* (1930) versei nem is feltétlenül, de az *Üzenet a palackban* (1938) költeményei egyértelműen helyet biztosítanak Karinthynek — hogy a sorozat eddig megjelent kötetekre utaljak például — József Attila, Radnóti Miklós és Pilinszky János mellett, vagyis a modern magyar versirodalom klasszikusainak sorában.

A *Karinthy Frigyes összegyűjtött versei*, ahogy az a szerkesztői jegyzetben is olvasható, azzal az igénnyel készült, hogy „minden korábbinál teljesebb” (207), és — ami szintén nem kis kihívás, különösen azt tekintetbe véve, hogy Karinthy nem éppen írásmódjának egységességéről volt híres — minden korábbinál szövegűbb közlést nyújtson. A könyv a szerző egyetlen még életében megjelent verseskötetével, a *Nem mondhatom el senkinekkel* indít, melyet Karinthy második és egyben utolsó, valószínűleg még saját kezűleg összerendezett könyve, az *Üzenet a palackban* követ. Ezek után jön a korábban egy részleges Nyugat-közlés miatt rendszerint csak a *Martinovics* címmel megjelentetett *Vérmező, 795. május*, melyet a kötetben nem közölt versek követnek. Értékelendő, hogy a kiadás ezzel felbontja az életrajzi kronológia elvét — a fiatalkori művet, a *Vérmező, 795. májust* mint kötet formájában csak 1947-ben megjelentetett írást a könyvben később közölve —, ami a korábbi verskötet-kiadásokat több ízben is meghatározta,⁶ továbbá megtartja a Karinthy által kialakított eredeti kötetkompozíciókat.

A könyvet, mondhatni kívül-belül, tehát a sorozat és az összeállítás oldaláról is Karinthy klasszikusként való kanonizálásának alig eltéveszhető szándéka lengi körül, ami egyúttal a humoros író képétől való eltávolodással is együtt jár. Nem véletlenül írja a *Karinthy Frigyes összegyűjtött versei* sajtó alá rendező Kőríz Imre az alábbiakat: „Kötetünk tehát a költő összegyűjtött verseit tartalmazza, nem pedig minden verses művét. A Karinthy gyermekkori naplójában fennmaradt verseket nem közöljük, ahogy az *Így írtok ti* különböző kiadásaiban napvilágot látott paródiákat, *Az emberke tragédiáját* és a prózai vagy színpadi művek betétverseit, valamint a PIM-ben őrzött kamaszkori Heine-versfordítások egész kötetre rúgó ciklusát sem: ezek természetesen részei Karinthy életművének, mint a levél a cseresznyefának, ez a kötet azonban mindenekelőtt a virágzás pompáját kívánja bemutatni.” (209) Habár a Karinthy-paródiákat eredeti, sajátos poétikai létmóddal rendelkező szövegekként kell kezelni, és ezért felmerülhet a kérdés, miért nem kapnak helyet az összegyűjtött versek között, a kötet koncepciója felől nézve érthető az elhagyásuk: a sokszor és egyébként részben már hasonlóan változatban is kiadott paródiák (*Így írtok ti*) elterelnék a figyelmet

a költői életműről vagy legalábbis eltérő súlyokkal látnák el azt, mivel a paródiák már pusztán jelenlétükkel is szüntelenül megidéznek az életmű berögzült, iskolás értelmezési módjait, és ezzel jelentősen megnehezítenék a Karinthy Frigyeshez mint költőhöz való közelítést.

Kőríz Imre az *ultima manus* jegyében járt el. Ez a két, még Karinthy által összeállított verseskötet esetében azonban két különböző dolgot jelent: az 1930-as *Nem mondhatom el senkinek*, mivel egészében Karinthy keze nyomát viseli magán, kötetűen, míg az *Üzenet a palackban* folyóiratközlés-hűen szerepel. Egyetérték az alkalmazott filológiai irányelvvel. A második kötet esetében a szerző által nem láthatott és ki nem javíthatott nyomdahibák jelentette, a folyóiratközlésekhez képest érzékel-

⁵ BECK András, *Szakítópórába (Karinthy, a Nihil és akiknek nem kell)*, Múút-könyvek 023, Szépmesterségek Alapítvány, Miskolc, 2015. (<http://www.muut.hu/?p=16204> — Utolsó hozzáférés: 2017. 07. 24.)

⁶ KARINTHY Frigyes, *Számadás a talentomról*, összeállította és a bevezetőt írta ABODY Béla, Magvető, 1957. KARINTHY Frigyes, *Nem mondhatom el senkinek*, szerk. UNGVÁRI Tamás, Szépirodalmi, Budapest, 1982. KARINTHY Frigyes, *Nem mondhatom el senkinek*, válogatta és szerk. BÁN Zoltán András, Magyar Könyvklub, Budapest, 1999.